

Gheorghe Teodor ARAT
POLITICA INTERESULUI NAȚIONAL ȘI MEDIUL POLITIC
INTERNAȚIONAL

Résumé

L'actualité fonctionnelle de l'intérêt national – concept présent dans la science du droit et des relations internationales à partir de la période d'après la guerre, promu par une série de politologues américains et britanniques, permet de déchiffrer les changements qui surviennent dans la politique externe des Etats au début du millénaire. La dynamique des relations internationales – essentiellement antagoniques – fait que les Etats modifient en permanence leur politique externe, qu'ils l'adaptent aux conditions de l'environnement politique international. La doctrine réaliste des relations internationales s'appuie sur le concept de balance du pouvoir à laquelle les théoriciens comme Morgenthau ou Raymond Aron donnent des sens différents, en la comprenant néanmoins comme une pratique diplomatique. La balance de pouvoir est devenue pour eux une institution de la société internationale. Les néoréalistes ont critiqué cette vision et même son analogie avec l'équilibre du marché. Selon cette vision, le marché et son équilibre correspondent à l'équilibre du pouvoir. Dans le contexte de la société internationale courante, le manque du mécanisme central de sanction pousse les acteurs à maximiser leur pouvoir, qui peut être ultérieurement utilisé à d'autres fins. Ce phénomène mène à une situation internationale concurrentielle qui impose des contraintes sur les actions nationales. L'intérêt national représente la maximisation de l'utilité dans ce concept. Raymond Aron développe une triade de buts de la politique externe: le pouvoir, la sécurité et la gloire / les idéaux, en soulignant le fait que la conduite politique ne peut pas être réduite à une seule composante de la triade. De la perspective des buts pluraux de la politique externe, on ne peut pas parler d'une seule relation moyens-but, d'une seule politique externe rationnelle ou d'un seul intérêt national. Comme une nature également complexe que l'intérêt national, le pouvoir apparaît comme un concept intégrateur, défalqué, sous l'aspect de la réalisation, sur des dimensions bien connues: pouvoir économique, pression idéologique, l'amplification des capacités militaires. L'étape que le système international traverse à présent se caractérise par le besoin d'un changement majeur du système, à savoir dans la nature des acteurs principaux. Les Etats règlent leur conduite par les composantes instrumentales de l'intérêt national afin de s'intégrer, persister et se consolider dans le système.

Rezumat

Actualitate funcțională a interesului național – concept prezent în știința dreptului și relațiilor internaționale începând din perioada postbelică, promovat de o serie de politologi americani și britanici permite descifrarea modificărilor care survin în politica externă a statelor la începutul mileniului. Dinamica relațiilor internaționale – preponderent antagonice – determină statele să-și modifice permanent politica externă, să o adapteze condițiilor mediului politic internațional. Doctrina realistă a relațiilor internaționale are la bază conceptul de balanță a puterii, a cărei teoreticieni de genul lui Morgenthau sau Raymond Aron îi dau sensuri diferite, dar înțelegând-o ca pe o practică diplomatică. Balanța de putere a ajuns, pentru ei o instituție a societății internaționale. Neorealiștii au criticat această viziune și chiar analogia ei cu echilibrul pieții, conform căreia piața și echilibrul ei corespund echilibrului puterii. În contextul societății internaționale actuale, lipsa mecanismului central de sancționare împinge actorii să-și maximizeze puterea, care ulterior poate fi convertită în alte scopuri finale. Acest fenomen duce la o situație internațională concurențială care impune constrângeri externe asupra acțiunilor naționale. Interesul național reprezintă maximizarea utilității în acest concept. Raymond Aron dezvoltă o triadă de scopuri ale politicii externe: puterea, securitatea și gloria / idealurile, subliniind faptul că nu se poate reduce comportamentul politic extern la doar una din componentele triade. Din perspectiva scopurilor plurale ale politicii externe, nu se poate vorbi de o unică relație mijloc-scopuri de o unică politică externă rațională sau de un unic interes național. Ca o natură la fel de complexă ca și interesul național, puterea apare ca un concept integrator, defalcat, sub aspectul realizării, pe dimensiuni bine cunoscute: putere economică, presiune ideologică, potențarea capacității militare. Etapa pe care o traversează actualmente sistemul internațional se caracterizează prin nevoia unei schimbări majore a sistemului, adică în natura actorilor principali. Statele își ajustează comportamentul prin componentele instrumentale ale interesului național pentru a se integra, menține și consolida în cadrul sistemului.

În încercarea de a descrie actualitatea funcțională a interesului național și de a anticipa viitorul acestui concept din perspectiva sistemică, am pornit de la o analiză factorială a interesului național care să permită decelarea modificărilor care survin la nivelul intereselor, obiectivelor statului și care sunt determinate de transformările la nivelul naturii sistemului internațional.

Ponderea elementelor sau criteriilor avute în vedere în analiza interesului național este nu doar diferită, ci mai mult sau mai puțin fluctuantă, în funcție și de configurația sistemului internațional cu care intra invariabil în contact (criteriul economic, spre exemplu, are o greutate relativ constantă în măsura în care asigura însăși existența fizică a statului, pe când criteriul ideologic și-a pierdut din semnificație, odată cu dezintegrarea ordinii mondiale bipolare).

De asemenea, relațiile dintre acestea sunt de multe ori antagonice (satisfacerea intereselor economice poate fi incompatibilă pe criteriile morale sau ideologice).

Pentru a surprinde dinamica acestora și implicit modul în care statele influențează și se adaptează la condițiile mediului internațional privit dintr-o perspectivă sociologică (sub incidența căreia cad deopotrivă procesele politice, economice, sociale și tehnologice) au folosit criteriile enumerate de către Daniel Papp¹.

Interesele economice - o componentă a interesului național

Criteriul economic statuează că tot ceea ce contribuie la conservarea și dezvoltarea potențialului economic al unei țări (o bază economică și industrială, precum și o balanță comercială și de plăți adecvate, acces la resursele de materii prime, ca și controlul acestora etc.) se circumscrie interesului național al statului respectiv.

Dintre toate componentele interesului național sau obiectivele instrumente ale statului, parametrul economic exprimat în forma bunăstării economice traversează actualmente trendul pozitiv și ascendent. În lumea modernă se spune că bunăstarea economică (ca și dezvoltarea, în cazul economiilor în curs de dezvoltare), mai degrabă decât securitatea națională limitată, a devenit obiectivul principal al tuturor societăților.

Ațiunile statului astfel fundamentate, pot rezulta în dileme și chiar conflicte. Pe cele din prima categorie, Statele Unite nu au ezitat, de exemplu, să le soluționeze atunci când, imediat după cel de-al doilea Război Mondial, au decis să sprijine economic nu numai Europa aliată, dar și Germania și Japonia, din considerente deopotrivă strategice (menținerea acestor două țări în tabăra Occidentului) și economice (debușee pentru producția americană).

Mai mult, realizarea unor asemenea obiective a îmbrăcat, de-a lungul istoriei, forme mai mult sau mai puțin voalate de influențare a sistemului și ordinii mondiale.

În general, grupurile și statele încercă să schimbe sistemul internațional din unul sau două seturi de motive fundamentale: pentru a crește eficiența economică și pentru maximizarea câștigului reciproc, respectiv pentru a

---

¹ Papp Daniel, *Contemporary International Relations*, 1991, p. 39

redistribui bogăția și puterea în favoarea lor, pe seama eficienței și a câștigurilor totale².

Astfel, exploatarile portugheze și spaniole din epoca descoperirilor geografice au fost motivate economic de nevoia de produse și locuri de muncă, de criza veniturilor senioriale, dar au constituit, totodată și un angajament unilateral avantajos de a modifica balanța politică și economică mondială³.

Dimpotrivă, istoria economică a epocii moderne a înregistrat o inversare într-o măsură impresionantă a ordinii preferențiale a acestor motive.

Revenind în actualitatea istorică și economică, dominația economică americană se realizează mai degrabă între coordonatele unui sistem pluralist, independent, decât unei scheme realiste. În schimb, exponenții teoriei dependenței, care provin îndeosebi din țările Americii Latine, contestă modul independent al statu-quo-ului economic, considerând că acesta se menține în limitele dependenței sau neocolonialismului și că perpetuează relațiile internaționale ierarhice, inegale și exploataoare.

Conchizând, este încă neclar dacă cooperarea pentru potențarea eficienței sau conflictul pentru redistribuire va fi forța predominantă care să motiveze, din umbră, schimbările politice internaționale⁴.

Criteriul ideologic și-a menținut, deși cu o intensitate variabilă, relevanța istorică între obiectivele și interesele statului.

Substituind pasiunii religioase pasiunea ideologică, ideologiile politice ale liberalismului și conservatorismului au devenit, după Revoluția Franceză, determinanți importanți ai politicii externe⁵.

De asemenea, parametrul ideologic a reprezentat elementul definitoriu al ordinii internaționale instituite după cel de-al doilea război mondial. Prăbușirea acestuia a atras și declinul relevanței criteriului ideologic în comportamentul extern al statelor.

Definită ca un sistem intern de valori care presupune o viziune explicativă asupra lumii, ideologia ocupa, alături de criteriul moralității și legalității, un rol declarativ important în politica externă americană. În pofida căderii *cortinei de*

---

² Gilpin Robert, *Război și schimbare în politica mondială*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 2000, p. 284.

³ Wallerstein, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, vol. I, București, Ed. Meridiane, 1992, p. 50.

⁴ Gillpin, Robert, op. cit. p. 284.

⁵ Ibidem, p. 41.

fier, promovarea valorilor democrației occidentale va continua să fie aspirația predominantă a Americii⁶. Înaintea acestuia, Samuel P. Huntington subscriesese la aceeași abordare, admitând ca natura identității naționale a Statelor Unite determina că „americani să aibă un interes aparte în dezvoltarea unui mediu global prielnic democrației”⁷.

Unii analiști văd în prăbușirea comunismului nu doar „ sfârșitul Războiului Rece sau încheierea unei anumite perioade a istoriei postbelice, ci și sfârșitul istoriei ca atare: finalul evoluției ideologice a umanității și universalizarea democrației liberale occidentale ca formă finală a guvernării umane⁸.

Alții, dimpotrivă, consideră că ne aflăm nu în punctul ultim al ideologiei, ci la începutul emergentei unei multitudini de ideologii și al substituirii în condițiile sfârșitului societății de masă și ale demasificării democrației de masă de către democrația în mozaic⁹.

Relativitatea acestui criteriu, inerentă unui element de natura subiectivă, poate rezulta în folosirea ideologiei cu scopul de a „justifica puterea și a o transforma în autoritate,, (John Stoessinger)¹⁰. Persuasiunea ideologică reprezintă, de altfel, o dimensiune a puterii, fapt atestat istoric.

Puterea - determinant primar al interesului național

Interesul definit în termeni de putere deține primordialitatea istorică în procesul de evidențiere a naturii eterogene a interesului național și drepturile de autor în fundamentarea sa normativă și teoretică.

Criteriul creșterii puterii condiționează, în gândirea Realpolitika a lui Hans A. Morgenthau, supraviețuirea statelor.

Cu o natură cel puțin la fel de complexă ca și interesul național, privită ca o sumă de capacități militare, economice, tehnologice, diplomatice etc. , absolute sau relative, tangibile sau intangibile sau drept capacitatea de influență și control asupra altor state, puterea apare ca un concept integrator, defalcat, sub aspectul realizării, pe dimensiunile de acum cunoscute: putere economică, presiune ideologică, potențarea capacității militare.

---

⁶ Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, Ed. All, 1999, p. 733.

⁷ Huntington, Samuel P. *Viața politică americană*, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 323.

⁸ Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei?*, București, Ed. Vremea, 1994, p. 25.

⁹ Toffer, Alvin, *Powershift*, București, Ed. Antet, 1995, p. 257.

¹⁰ Little, Richard & Michael Smith, op. cit. p. 34

Referitor la dimensiunea economică a puterii și revenind, pe această cale, la criteriul economic analizat anterior, Paul Kennedy își fundamentează laborioasa lucrare asupra creșterii și decăderii marilor puteri pe interacțiunea economie. - strategie, tradusă în termeni de bogăție și putere. Fără a „cădea în determinismul economic crud”, admițând importanța și a celorlalți vectori ai puterii, autorul american conchide că totuși, într-un război de durată, victoria este a celor cu cea mai bogată bază productivă¹¹.

Natura puterii se afla în plin proces de redefinire. Puterea internațională măsurată în termeni de capacitate militară își pierde din relevanța în favoarea altor componente: știință, tehnologie și, în general, cunoștințe.

Cunoașterea, ca putere de calitate superioară, devine adevărata pârghie a puterii în detrimentul celorlalte surse-violența (cutere de calitate inferioară) și bogăția (putere de calitate medie) - dependente de aceasta¹².

Apariția actorilor non-statali (corporațiile multinaționale și organizațiile nonguvernamentale, spre exemplu) a determinat și activarea altor poli de putere de natură economică, financiară, comercială sau culturală. În această ordine de idei, Susan Strange „se întreabă dacă puterea, în epoca modernizării, se poate defini drept capacitatea statelor sau dacă ea nu integrează din ce în ce mai mult o serie de actori economici, sociali și culturali, înserați în rețelele și producătorii unui software în particular eficace.¹³”

James Roseneau, pornind de la devalorizarea resurselor politico-militare, permeabilitatea și relativitatea frontierelor, generează, declarând „criteriul eficacității funcționale ca fiind superior celui al legitimității statului¹⁴”.

Mai mult, toate structurile puterii-securitate, producție, finanțe și cunoaștere - s-au deplasat către noua schemă a rețelelor globale.

Prin urmare, chiar și ancorat în accepțiunea să originară, raportată exclusiv la putere, fundamentele funcționale ale conceptului de interes național sunt puternic erodate de coordonatele actuale ale mediului definitoriu al puterii.

---

¹¹ Kennedy, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Franța Press, Londra, 1990, p. 3.

¹² Toffler, Alvin, op. cit. p. 32.

¹³ Smouts, Marie Claude, *Les Nowvellers Relations Internationales*, Presses de Sciences Politiques, p. 48.

¹⁴ Roseneau, James, *Turbulența în politica mondială*, București, Ed. Academiei Române, 1994, p. 75.

Avantajul militar - o constantă a interesului național ?

Criteriul forței și/sau al avantajului militar legitimează rolul proeminent al forței în relațiile internaționale.

Deși, după cum vedea, coerciția prin foră a început să cedeze locul unor forme mai subtile de influență și control, asigurarea securității fizice a statului este și va rămâne un obiectiv esențial al acestuia.

Avantajul militar constituie, mai ales în paradigma realistă a relațiilor și sistemului internațional, principalul mijloc de obținere și garantare a siguranței teritoriale și de rezolvare a „dilemei securității”.

Componentele subiective ale interesului național

Criteriul moralității și legalității oferă, cel puțin la nivel declarativ, modelatorilor politicii externe americane baza antitetică a rațiunii de stat interpretate în sensul machiavelic, al scopului care scuza mijloacele. Numeroase acțiuni americane s-au pretins a fi parte a „destinului manifest”, sub egida moralității și legalității.

Dincolo de această perspectivă particulară, o asemenea abordare ne conduce, simultan, în alte două planuri importante ale analizei interesului național și anume: corectarea intereselor statului cu obligațiile pe care le impune apartenența la o comunitate internațională și raportarea la un set de imperative morale universale și atemporale.

În categoria factorilor subiectivi potențial determinate în formularea interesului național se mai înscriu afinitatea culturală și considerentele de etnie sau rasă.

Apoteoza tezei culturale sau civilizaționale în afirmarea interesului național și ordonarea relațiilor internaționale o identificăm în lucrarea lui Samuel P. Huntington, construită în jurul următorului leitmotiv: "Lumea va fi ordonată pe baza culturilor sau nu va fi deloc"¹⁵. Autorul american regăsește în factorul civilizațional elementul determinant în înserarea și poziționarea statelor în arhitectura relațiilor internaționale post - Război Rece.

O asemenea concluzie generalizatoare se fondează pe una din realitățile manifestate ale lumii post-bipolare în care fenomenul modernizării atrage, ca o

---

¹⁵ Huntington, Samuel P. *Ciocnirea civilizațiilor*, Ed. Antet, București, 1998, p. 15.

reacție naturală, consolidarea pilonului naturalist - element de identificare statală.

Analiza factorială a interesului național ne oferă un prim input asupra manierei în care statele se comportă într-un mediu concurențial, ghidându-se după interesele lor și procedând la o reevaluare a acestora.

Domeniul *economic* ne oferă exemplul cel mai elocvent de constantă, dar și de variabilitate funcțională a interesului național, precum și de interacțiune și interdependența între interesele naționale ale diferitelor state.

Astfel, în contextul în care Statele Unite au devenit doar una dintre mai multe puteri economice majore, chiar dacă cea mai puternică și în care puterea va fi măsurată prin vitalitatea economiei fiecăruia și nu prin dimensiunea arsenalului nuclear, interesele Statelor Unite vor fi cel mai bine servite, prin economia economiștilor americani, de un sistem de reguli economice globale și de noua viziune geoeconomică care să se substituie celei geopolitice¹⁶.

În condițiile în care siguranța și dezvoltarea economică constituie însăși baza materială a existenței statului și în circumstanțele globaliste actuale, realizarea obiectivelor de natură economică implică inserarea statelor într-o rețea de legături interdependente, care oglindește și interesele celorlalți actori statali.

Prin urmare, cel puțin din punct de vedere economic, urmărirea interesului național depășește, în mod necesar, cadrul autarhic, conducând, inevitabil, la interacțiuni între țări și interesele lor. Cadrul instituțional al relațiilor economice internaționale, ca și specificul corporațiilor multinaționale sunt o reflexie a acestei realități.

Cu toate acestea, bilanțul este mixt întrucât creșterea interdependenței economice și perspectiva câștigului reciproc nu au eliminat competiția, neîncrederea reciprocă între națiuni și nici eforturile acestora de a-și promova unilateral propriile interese¹⁷.

Asigurarea securității militare va ocupa și pe viitor un loc important în politica externă a statelor. Această cerință reprezintă nu doar un deziderat comun, dar i s-a consacrat și o bază cooperantă de realizare (în cadrul diferitelor forme de sisteme de securitate colectivă - precum cel instituit prin Carta Organizației Națiunilor Unite - sau alianțe militare - Organizația Tratatului

---

¹⁶ Stokes, Bruce, A. *Geoeconomic Strategy for the 21, Century, 1998 în* Malița, Mircea, *Zece mii de culturi o singura civilizație*, București, , Ed Nemira, 1998, p. 34.

¹⁷ Gilpin, Robert, op. cit. p. 280.

Atlanticii de Nord, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, politica de apărare din cadrul Uniunii Europene.

Deși mulți analiști încadrează războiul în categoria formelor desuete de interacțiune între state, potențarea avantajului militar constituie încă obiect atât al dezbaterilor internaționale, cât și al interesului național.

Ideologia, în afara declinului pe care l-a resimțit ca urmare a încheierii Războiului Rece, este supusă presiunilor concurențiale și din partea componentelor economice. Legăturile economice interdependente care s-au stabilit între Statele Unite și China delegitimează nu doar acest criteriu, dar și pe cel al moralității și legalității (acesta din urmă luând partea apărării drepturilor omului, de exemplu).

De asemenea, conflictele din Balcani sau perpetuarea celor din Orientul Mijlociu par a reprezenta prea multe exemplificări ale alinierii pe bază de civilizație sau de etnie.

Interesul național și mediul internațional - perspective sistemic

Interesul național în viziunea post realistă se prezintă ca o medie ponderată a componentelor relevante în definirea sa, iar această pondere este dată inclusiv de parametri reactualizați ai sistemului mondial.

În același timp, ca o consecință parțială a schimbării intereselor statelor individuale, sistemul internațional trece de la o condiție de echilibru la una de dezechilibru¹⁸.

Proiectarea interesului național în versiunea să compozită asupra sistemului internațional ne oferă baza metodologică a interacțiunii dintre interesul național și mediul internațional.

Semantica sistemului internațional

Se impun mai multe precizări cu privire la natura și substanța sistemului internațional.

Perspectiva pur etimologică ne facilitează o primă definire a sistemului văzut astfel, prin prisma legăturilor care se formează și se mențin între unitățile componente.

---

¹⁸ Gilpin Robert, op. cit. p. 31.

Dimensionarea sferei sale de cuprindere a condus la scindarea abordărilor asupra sistemului internațional într-o viziune politică (formală), care include doar procesele de natură politică din viața sa internațională, respectiv o perspectivă sociologică, care înglobează procesele economice, sociale și tehnologice.

Prima imagine asupra sistemului mondial, de factură clasică, își găsește implicarea în analiza structurii de putere și a implicării statelor în această configurație. Cea de a doua viziune răspunde provocărilor internaționale actuale și rezonază cu interacțiunea care s-a stabilit între unitățile politice și sociale ale lumii, ca și între economie și politică.

Ambele perspective concordă cu definiția comportamentală¹⁹ potrivit căreia esența sistemului internațional constă în interacțiunile între state și între acestea și alți actori nonstatali.

La intersecția dintre cele două variante anterior menționate se situează un grad superior de integrare: „Un sistem este o aglomerare de entități diverse, unite prin interacțiune regulată, în conformitate cu o formă de control²⁰”.

Această definiție are meritul de a releva dimensiunile principale ale sistemului internațional - entitățile componente (care pot fi procese, structuri, actori sau chiar atribute ale actorilor), interacțiunea regulată (care poate varia continuu, de la contacte rare la o mare interdependență a statelor), o formă de control (cu atribuții de reglare a comportamentului și un potențial variabil - de la reguli neoficiale ale sistemului la instituții oficiale) - și de a delimita, implicit, punctele de focalizare ale imaginilor sistemice.

Produs al dinamicii, dar și al „precarității²¹” sale, sistemul internațional contemporan resimte transformările care se produc în viața politică, economică și socială internațională, justificându-și „structura oligopolită: în fiecare perioadă, actorii principali au determinat sistemul internațional mai mult decât au fost aceștia determinanți de el²²”.

---

¹⁹ Viotti Paul R.; Kauppi, Mark V., *Internațional Relations Theory; Realism, Pluralism, Globalism and Beyond*, 1987, Macmilan, New York, în Gilpin, Robert, op. cit. p. 59.

²⁰ Mundell, Tobert A.; Swoboda, Alexander K., *Monetary Problems of Internațional Economy* (Chicago, University of Chicago Press), 1969, p. 343, în Gilpin, Robert, op. cit. p. 46.

²¹ Kissinger, Henry, op. cit. p. 729.

²² Aron, Raymond, *Peace and War, A. Theory of International Relation*, New York, Doubleday & Company, 1966, p. 95.

Din acest punct de vedere, etapa pe care o traversează actualmente sistemul internațional se caracterizează printr-un grad înalt al susceptibilității schimbării de sistem²³; aceasta implică o schimbare majoră în caracterul sistemului internațional, adică în natura actorilor principali sau a diverselor entități care compun sistemul. Teza declinului statului-națiune are aplicabilitate maximă în acest context analitic.

Statele, la rândul lor, își ajustează comportamentul, prin componentele instrumentale ale interesului național, pentru a se integra, a-și menține sau consolida poziția în cadrul sistemului.

În continuare, vom ține cont de toate aceste aspecte, ca și de raporturile posibile sau existente între morala, etica, pe de o parte și interes, „practicalitatea politică”, pe de altă parte, în încercarea de a delimita virtualele reflecții sistematice ale interacțiunii dintre interesul național și mediul internațional.

Perspectiva realistă - cadrul pur acțiune a interesului național

Prima dintre aceste reflecții acordă prioritate exclusivă interesului național al fiecărui stat în parte. Primatul necontestat implicit al statului determina ca această viziune să împartă același fundament teoretic cu perspectiva realistă asupra sistemului internațional (sau teoria realistă a relațiilor internaționale).

Premisa majoră de la care pornește această construcție reflectă lumea ca fiind alcătuită din state (unitatea fundamentală de analiză), care interacționează într-un mediu internațional anarhic (în sensul absenței oricărei autorități ierarhice), neguvernând pentru atingerea obiectivului esențial al securizării (teritoriului statului, accesului la sursele de materii prime etc.)

În concepția realistă a relațiilor internaționale, interesul național este definit esențialmente prin raportarea la cerințele de securitate și de amplificare a avantajului militar. Pentru satisfacerea acestora, forma principală de interacțiune între state devine războiul.

Mai mult, realismul susține că, prin calcularea puterii și a interesului național, oamenii de stat pot crea ordine din anarhie și, prin urmare, pot modera conflictele inevitabile ale statelor autonome, egoiste și competitive. Dacă statele nu ar urmări numai interesele securității lor (abandonând scopurile religioase și

---

²³ Gilpin, Robert, op. cit. p. 64.

ideologice) și ar respecta în mod egal interesele vitale ale altor state, ar fi posibilă o bază de compromis și schimbare ordonantă²⁴.

În paradigma realistă, interesul național exprimă esența comportamentului statelor în exterior, condiționează existența acestora și oferă analiștilor politici un instrument normativ de evaluarea politicii externe.

Corectarea interesului național cu parametri cooperanți ai unei societăți internaționale

Fenomenul modernizării și interdependenței clatină edificiul clasic, exclusiv suveranist și diminuează din importanță atât a subiecților, cât și obiectivelor și a fenomenelor de interacțiune.

O versiune mai nuanțată și amendată a teoriei anterioare conciliază interesul național cu coordonatele etice ale unei societăți internaționale edificate pe baza existenței și aderării la anumite interese și valori comune (derivate din dorința de a reduce potențialitatea conflictuală a mediului internațional, de a stabiliza acordurile internaționale, de a menține independența și suveranitatea statelor-entități ale sistemului), a acceptării unui set comun de reglementări și a accederii la instituții comune²⁵.

Astfel interesul național al statelor se menține în sfera securității, dar instrumental, apar și elemente de cooperare internațională.

Acest model biunivoc al relației între interesul național și mediul internațional preia unele dintre elementele definitorii ale celui anterior, dar introduce noi parametri de corectare și atenuare a anarhiei internaționale. Indiferent dacă au avut un caracter informal (mecanismul *balanței de putere*, de exemplu) sau unul instituțional (în cadrul organizațiilor internaționale - Liga Națiunilor, Organizația Națiunilor Unite - special consacrate acestui scop), acești factori *corectori* au instituit proceduri și mecanisme de reglementare internațională care au înlocuit exclusivismul anterior al războaielor interstatale.

Perspectiva pluralistă corespunde cel mai bine, prin natura să interdependentă, viziunii sociologice integratoare a sistemului global contemporan, încorporând toate palierele vieții internaționale-economic, social, politic - și toți actorii relevanți - statele și actorii non statali.

---

²⁴ Morgenthau, Hans, *Politics among Nations*, New York, Knopf, 1967, p. 540-544.

²⁵ Bull, Hedley, *Societate anarhica. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Chișinău, Ed. Știința, 1998, p. 46.

Supuse presiunilor interdependenței, ale centralizării și descentralizării, precum și concurenței celorlalți subiecți internaționali, statele își ajustează comportamentul pentru a-și satisface interesele care nu se mai limitează la menținerea securității și ordinii, cuprinzând o varietate de probleme, multe de natură economică.

Matricea valorică și funcțională a acestui sistem presupune extinderea *rațiunii de stat* (*raison d'état*) pentru a cuprinde *rațiunile statelor* (*reasons of states*), fiecare participant trebuind să recunoască limitele pe care sistemul le impune comportamentului lor²⁶.

Potențialitatea „Comunității Mondiale” și a „Interesului Global”

O ultimă proiecție a relației interes național - mediu internațional presupune însăși ignorarea de către state a intereselor proprii în favoarea standardelor morale ale „societății mondiale”, cosmopolite, care înlocuiește, în spiritul tradiției kantiene a relațiilor internaționale, sistemul de date.

Această perspectivă teoretică valorizează apoteotic potențialul presiunilor globalistice de a determina substituirea intereselor individuale ale statelor de către un „interes global” și de a antrena, astfel, o schimbare de sistem, prin erodarea decisivă a fundamentelor statului-națiune și iminența unui „stat mondial” sau comunități globale.

Deși este scenariul cu cea mai fragilă bază teoretică, descrierea acestuia, oricât de fragilă ar fi, nu lipsește din nici o lucrare de specialitate.

Un astfel de model acordă prioritate absolută valorilor morale, devenite interese globale (valorile democrației, mediu, drepturile omului conservarea resurselor etc.), lăsând într-un trecut calitativ depășit celelalte chestiuni de interes național (securitate, economie etc.) .

Unii analiști subliniază că anumite coordonate negative (existența armelor nucleare, posibilitatea declanșării unei crize ecologice globale etc.²⁷) sau pozitive (impactul dezvoltării comunicațiilor din perspectiva activării celor cinci dimensiuni ale fluxului cultural mondial: mișcările de populație, transferurile de tehnologie, tranzacții financiare, fluxurile internaționale, respectiv cele ideologice

---

²⁶ Vincent, John, *Real politik and World Community*, 1982, p. 77 în Neuman, Iver B.; Waever, Ole, *The Future of International Relation*, p. 54

²⁷ Vincent, John, op. cit. p. 78.

- Arjun Appudarai²⁸) ale mediului internațional reclama sau anunța o astfel de comunitate globală sau „comunitate de justiție” (care ar fi o comunitate mondială a indivizilor, mai degrabă decât o societate internațională de state²⁹).

Alții susțin că apariția unei culturi mondiale uniforme este o realitate și că are loc o transformare a conștiinței umane care va asigura scăparea din lupta irațională pentru avantajul național³⁰.

Pe de altă parte, dezvoltarea unei comunități mondiale este organic legată de emergența unui interes material comun: „Ar fi o ipocrizie să le ținem aparte [...] Fie Realpolitik și comunitatea mondială sau nici o comunitate mondială”³¹.

Deși într-un sistem de coordonate esențialmente diferit, teoria lui John Vincent - exponent al școlii engleze de relații internaționale - reproduce teza lui Hans A. Morgenthau care lega interesul național de statul-națiune, conservând, prin transgresarea planului național atât al entităților componente, cât și al interesului, relevanța ideii de interes.

Absolutizată (la dimensiunea omogenizării societăților) sau bagatelizată (redușă la nivelul „modernizării divertismentului”)³², această imagine delimitează o posibilă direcție de evoluare a interacțiunii dintre interesul național și mediul internațional.

Rezultanta sistemică a acestui **status-quo** se reflectă în coexistența, în cadrul sistemului internațional modern, a elementelor specifice celor trei proiecții anterioare, corespunzătoare celor trei tradiții istorice de gândire politică - războiul și lupta pentru putere (tradiția hobbesiana sau realistă), cooperarea și raportul reglementat între state (tradiția grotiană sau internaționalistă), solidaritatea transnațională (tradiția kantiana sau universalistă³³).

---

²⁸ Smouts, Marie-Claude, op. cit. p. 48.

²⁹ Vincent, John, op. cit. p. 78.

³⁰ Inkeles, Alex, *The Emerging Social Structure of the World*, 1975, p. 495, în Glipin, Robert, op. cit. p. 285

³¹ Vincent, John, op. cit. p. 83.

³² Gardels, Nathan, *Schimbarea ordinii globale*, București, Ed. Antet, 1998, p. 150.

³³ Hedley, Bull, op. cit. p. 115.

CONCLUZII: Interesul național - derivat existențial al statului-națiune

O incursiune rezumativă în perimetrul concurențial al statului-națiune mediază încercările de elucidare a statutului actual al interesului național și al valabilității acestuia.

Neîndoielnic, economia a devenit nu doar interdependentă, ci mondială; în același timp, dezvoltarea economică nu mai poate fi concepută la modul autarhic. Dar sunt aceste fenomene sinonime cu dispariția statelor în calitate de actori suverani și cu emergenta unui „stat-rețea” (Manuel Castells) în care piețele globale sau alte „unități pertinente”³⁴ (de tipul statelor regiune sau al zonelor economice transfrontaliere) să preia funcțiile guvernelor naționale?

Un răspuns afirmativ ar consacra preeminența economicului asupra politicului (teoria neoliberală asupra viitorului statului-națiune³⁵) și ar vrea drept etapă preliminară de tranziție, reducerea interesului național la interesul economic (viziunea noii generații de politicieni americani implicați în procesul formulării politicii externe americane³⁶).

Cu amendamentul că, în relațiile internaționale, orice decizie economică are o componentă politică, iar economia constituie, după cum am văzut, o dimensiune ascendentă a interesului național, este puțin probabil ca piața globală să-și depășească statutul esențialmente economic și să devină o formă de organizare a comunității politice.

De asemenea, până la proba contrarie, „cultura mondială” sau „interesul global” rămân concepte teoretice și utopice. Chiar dacă știința modernă și tehnologia au dat omenirii o conștiință nouă a valorilor și a problemelor comune, această situație nu constituie o garanție a interesului comun sau a voinței de a subordona preocupările egoiste binelui mai larg³⁷.

Și din acest punct de vedere, epoca actuală asistă la proliferarea statutului-națiune și nu la depășirea acestuia, pe fondul amplificării fragmentării politice a lumii și a intensificării potențiale a naționalismului.

Indubitabil, statele recepționează semnalele turbulenței în politica mondială. Ca reacție, ele încearcă, prin adaptare, să supraviețuiască, devenind coparteneri

---

³⁴ Smouts, Marie.Claude, op. cit. p. 64.

³⁵ Ibidem, p. 53.

³⁶ Kissinger, Henry, *Are nevoie America de o politică externă?*, București, Ed. Incitatus, 2002, p. 19.

³⁷ Gilpin, Robert, op. cit. p. 286.

în relațiile internaționale, alături de ceilalți actori care preiau din atribuțiile ordinioară exclusive ale statului național.

Prin urmare, statele nu rămân imune și nici neschimbate sub efectul transformărilor de pe scena internațională.

Valabilitatea interesului național rămâne însă atât timp cât titularul acestui proiect comun pe care îl simbolizează statul-națiune este departe de a-și fi compromis definitiv destinul; iar până în acest moment, nici un inițiator politic contemporan nu pare să ia în considerare forțarea tranziției de la statul-națiune la o altă bază de ordine economică și politică mondială ca propunere profitabilă³⁸.

Bibliografie

- ARON, Raymond, *Peace and War. A Theory of International Relation Double day et. Co*, New York, 1966 ;
- BULL, Hedley, *Societate anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Chișinău, Ed. Știința, 1998;
- FUKUYAMA, Francis, *Sfârșitul istoriei ?* Ed.Vreamea, București, 1994;
- GARDELS, Nathan, *Schimbarea ordinii globale*, București, Ed. Antet, 1998;
- GILPIN, Robert, *Război și schimbare în politica mondială*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2000;
- HUNTINGTON, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor*, București, Ed. Antet, 1998;
- HUNTINGTON, Samuel P., *Viața politică Americană*, București, Ed. Humanitas, 1994;
- KENNEDY, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Fontana Press, Londra, 1990;
- KISSINGER, Henry, *Are nevoie America de o politică externă?*, București, Ed. Incitatus, 2002;
- KISSINGER, Henry, *Diplomația*, București, Ed. All, 1999;
- MALITA, Mircea, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, Ed. Nemira, 1998, București ;
- MORGENTHAU, Hans, *Politics among Nations*, Knopf, New York, 1967 ;
- ROSENAU, James, *Turbulența în politica mondială*, Ed.Academiei Române, București, 1994 ;
- TOFFLER, Alvin, *Powershift*, București, Ed. Antet, 1995;
- WALERSTEIN, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, vol.I, Ed.Meridiane, București, 1992.

Dr. Gheorghe Teodor ARAT
Universitatea "Dunărea de Jos", Galați

---

³⁸ Ibidem, p. 291.